

ҚҰРМЕТ ГРАМОТАСЫ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 30 ЖЫЛДЫҒЫНА ОРАЙ
ЖАС ҰРПҚҚА САПАЛЫ БІЛІМ, САНАЛЫ ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ
ИГІЛІКТІ ІСТЕРІ МЕН ҰСТАЗДЫҚ ЖОЛЫНДАҒЫ
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ІЗДЕНІСТЕРІ АРҚАСЫНДА ӨЗ ШЕБЕРЛІГІН,
БІЛІКТІЛІГІН ЖОҒАРЫ ДӘРЕЖЕДЕ ТАНЫТҚАНЫ ҮШІН
№ 9 Жәнібеков ат. м/г. қағармші
мұғалімі Махамбетова Нурма
МАРАПАТТАЛАДЫ.

Түркістан облысы
Келес ауданы
Адами әлеуетті дамыту
басқармасының басшысы

Б. Абдиев

Түркістан облысы
Келес ауданы
білім және ғылым
қызметкерлерінің жергілікті
кәсіптік одағының төрағасы

Н. Артыков

Тіркеу № 85

Келес ауданы Абай ауылы
2021 жыл

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Бүгінгі күн – білім беру мазмұнына, оқушы мен педагог тұлғасына және қызметіне деген көзқарастардың түбегейлі өзгеріске бет бұрып тұрған кезеңі. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім – ғылым- инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағыт алып барамыз», – деген еді. Қазақстанның әлемдік үрдістерге кіруі, дамыған елдердің стандарттарына деген ұмтылысы білім беру жүйесінің жаңа сапалық деңгейге өту қажеттілігін арттырды. Сондықтан білім беру мекемелерінің жұмысы, әсіресе, қазіргі қашықтықтан оқыту жағдайында Қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімдеу мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптілік пен интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет етуде. Осыған байланысты еліміздің он бес жастағы оқушыларының білім жетістіктерінің деңгейін анықтауға Қазақстан «PISA – 2021» халықаралық зерттеуіне қатысты. PISA (Programme for International Student Assessment) зерттеуінің әрбір кезеңіне халықаралық контексте саралау жұмысы жүргізіледі. Бұл әрбір қатысушы елге білім беру жүйесінің стратегиялық мақсатын анықтауға мүмкіндік береді.

PISA – білім алушылардың математикалық, жаратылыстану және оқу сауаттылығының деңгейін айқындайтын зерттеу жұмыстарымен айналысатын жоба. Жобаның үйлестірушісі – ЭЫДҰ (Экономикалық Ұлтымақтастық және Даму Ұйымы) болып табылады. Зерттеу халықаралық жетекші Консорциум арқылы жүзеге асырылады.

PISA жобасы білім алушылардың білім алу деңгейін анықтап қана қоймай, олардың толыққанды білім алуы үшін жағдайлар қарастырады, білім беру мекемелерінің жұмысын салыстырады, білім беру стратегияларын дайындайды, мұғалімдерді математикалық, оқу сауаттылығы, жаратылыстану-ғылыми бойынша оқытудың оңтайлы тәсілдерімен қаруландырады.

Қазақстан «PISA – 2021» халықаралық зерттеуіне тұңғыш рет 15 жастағы оқушылардың білім сапасын анықтау үшін дәйекті ақпарат алу мақсатында атсалысты. Біздің еліміз үшін бұл бағдарламаға қатысуға білім берудің бақылау-бағалау жүйесін реформаландырудың қажеттігін ескертетін бірқатар факторлар, атап айтар болсақ, қазақстандық білім беру жүйесінің әлемдік білім беру кеңістігіне кірігуі негізгі себеп болды.

Қазақстан Республикасында оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау аясында функционалдық сауаттылықтың мынадай түрлері бағаланады: оқу сауаттылығы (қазақ тілі, орыс тілі); математикалық сауаттылық; жаратылыстану ғылыми сауаттылық (физика, химия, биология, география).

Оқу сауаттылығы – оқушылардың мәтін мазмұнын түсіне білу және оларға ой жүгірте білу, мәтін мазмұнын өз мақсаттарына жету үшін пайдалана білу, қоғам өмірінде белсенділік таныту мақсатында білімдері мен мүмкіндіктерін дамыту қабілеттері. Оқу жылдамдығы мен мәтінді дәлме-дәл түсіну

бағаланбайды, мәтінге арналған рефлексия мен ұғым, өмірлік максаттарды жүзеге асыруға арналған оқығанын пайдалану бағаланады.

Қазір еліміздің түкпір-түкпірінде оқыту мен оқудағы жаңа әдіс-тәсілдермен қаруланған біршама ұстаздар қауымы өз мамандығына деген сүйіспеншілігі арта түсіп, жаңа нәтижелерге жетуде, шәкірттерінің жаңа белестерді меңгеруіне жол ашуда. Соның бірі функционалдық сауаттылықты дамытудағы білім мазмұнының жаңарту – сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі баса айтылып жатыр. Сындарлы оқытудың мақсаты – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Сондай-ақ оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі басты назарға алынады. Оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынас түбегейлі өзгерісті керек етеді, яғни дәстүрлі оқулардағы оқытушы мен шәкірт арасындағы көп жағдайлар оқушы көңілін қанаттандыра бермейтін қалыптасқан заңдылықтар ұстаз бен шәкірт арасындағы серіктестік қарым-қатынасқа ауысады.

Жалпы білім беретін мектептерде қазақ тілін оқыту аясында оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамыту нәтижесінде оқушылар алған білімдері мен үйренген дағдыларын кез келген орта жағдайында бәсекеге қабілетті болуға, қарым-қатынас үдерісінде тиімді қолдануға мүмкіндік беретін білім алады. Оқушылар әртүрлі жағдайларда табысты ынтымақтастық пен өзара түсіністікте өздерінің коммуникативтік қарым-қатынас жасау құзыреттіліктері мен тілдік дағдыларын жетілдіре алады. Осының нәтижесінде оқушылар сөздік қорларын тақырып аясында меңгерілетін сөздермен және фразеологиялық тіркестермен толықтырып, оқылым, жазылым, айтылым және тыңдалым дағдыларын жетілдіреді, нақты тақырыптар бойынша рөлдік ойындардың көмегімен тұлғаралық қарым-қатынас дағдыларын жетілдіреді.

Мысалы, мектеп тәжірибесінде табысты қолдануға ықпал ететін әдістемелік сипаттағы бірқатар жалпы ұсыныстардан тұратын сындарлы оқытудың (бағдарламаның) модульдері бар:

- 1) оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер;
- 2) сыни тұрғыдан ойлауға үйрету;
- 3) оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау;
- 4) оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану;
- 5) оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу;
- 6) оқытудағы басқару және көшбасшылық.

Кез келген оқыту технологиясы оқу процесін ұйымдастыру кезеңінде модельдеуші мұғалім технологияның бар мүмкіндіктерін үнемі шығармашылықпен пайдалану қажеттілігіне көңіл аударуы қажет және оқушыны шығармашылық ойлауға, жылдамдыққа, икемділікке, тапқырлыққа үйрету ол мұғалімнің әр сабағында қалыптастырып отыруы керек.

Баяндамамыздың соңында қазақ тілі пәнінен оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне мынандай тұжырымдарманы ұсынуға болады:

1. Оқушыларды бірінші сабақтан бастап сөйлесім әрекетінің түрлерін (айтылым, жазылым, тыңдалым, оқылым, тілдесім) меңгерте білу;
2. Оқушылардың алған білімдерін өмірде, кез-келген жағдайда, әлеуметтік ортада қолдана алуға үйрету;
3. Мемлекеттік тілде ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау;
4. Әлеуметтік талаптарына сай келу үшін оқушының ақпараттық технологияларды қолдану және проблемалардың шешімін таба алуға үйрету;
5. Оқушылардың өзгермелі өмірге бейімделуіне үйрету;
6. Оқушылардың жеке бас қабілеттерін дамытуы.

Еліміздің тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Қазақстан - 2050» Стратегиясы – барлық салқаны қамтитын және үздіксіз өсуді қамтамасыз ететін жаңғыру жолы. Ол – елдігіміз бен бірлігіміз, ерлігіміз бен еңбегіміз сыналатын, сынала жүріп шыңдалатын үлкен емтихан. Стратегияның мүлтіксіз орындап, емтиханнан мүдірмей өту, ортақ парыз, абыройлы міндет!» деді.

Қорыта келгенде, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Осы орайда, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін дұрыс үйрете білу өте маңызды. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

МАДАҚТАМА ГРАМОТА

Заманауи білім берудің халықаралық деңгейіне
құлашымызды кең жайып, әлем халықтарымен білімнің
шексіз мұхитында өзгелермен үзегі қағыстырып қатар
жүруі үшін ұдайы ізденіспен, елгезектік танытып,
жаңалық атаулыны тез игеріп, ғылым мен
педагогикалық тәжірибе жетістіктерін байланыстырып,
педагогтердің кәсіби шеберлігін дамыту, жаңашыл
үрдістерді меңгерту жолындағы өнегелі істерге қосқан
үлесі үшін

Маханбетова Нурила
марапатталады

«Педагогикалық шеберлік»
журналының бас редакторы

Handwritten signature

Н. Кузнецов

Тіркесу №227 (10)/2022

АЛҒЫС ХАТ БЛАГОДАРСТВЕННОЕ ПИСЬМО

Қазақстанда білім беру мен тәрбие үдерісіне
инновациялық қызметті енгізу арқылы білім
сапасын арттыруға, білім алушылардың
шығармашылық әлеуетін, интеллектуалды
қабілетін дамыту мен келер ұрпақ бойына үлкен
азаматтық жауапкершілік пен Отаншылдық
сезімін қалыптастыруға қосқан зор үлесі үшін

Маханбетова Нурипаға

шынайы алғысымызды білдіреміз!

«Педагогикалық шеберлік»
журналының бас редакторы

А.Кузьменко

Тіркеу №A1776/2022

8&8

Ахмет Байтұрсыновтың – қазақ тілін реформалаудағы еңбегі

Нури́ла МАХА́НБЕТОВА,

№2 Ө. Жәнібеков атындағы мектеп-гимназиясы

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі.

Түркістан облысы, Келес ауданы.

“Ахмет Байтұрсынұлы – ұлттық тарихымызда ешкіммен салыстыруға болмайтын ерекше тұлға.”

Ә.Кекілбаев

Ахмет Байтұрсынов - ұлы реформатор ғалым. Халықты оқуға шақырған, білімнің қажеттігін түсіндірген жалаң үгітші емес, қазақ арасында ағартушылық жұмыстарын, мектеп ісін жолға қоюға көп күш салған, ұстаздық құрған ғұлама ғалым. Ұлы ағартушы Алтынсариннің бастамасын ілгері дамытып, нағыз ғылымдық дәрежеге көтеріп, жетер жеріне жеткізіп берген-реформатор. Ахмет ашқан қазақ мектебі: Халықты ағарту баладан, мектептен бастау алады. Ең алғаш қазақ тілінде Әліппе кітабын жинақтаған Ахмет еді. Қазақ балалары көзі ашық, сауатты азамат болып шығуға септігін тигізген. Қазақ әдебиетінің атасы Ахмет Байтұрсынов кітап жазумен қатар орыстың белгілі жазушыларының белгілі еңбектерін ана тілімізге аударып, көпшілікке ұсынған. Көкейіндегі түйілген ойды ана тіліндегі асыл, ұтқыр сөздермен жеткізе білген. Ахмет қазақ әліпбиінің атасы, түркі тілтану ғылымның ағартушысы. Ахмет Байтұрсынұлының мол шығармашылық мұрасының тарихи маңызы жоғары. Ахметтің ілімдері – әлі зерттелетін үлкен ғылым. Ахмет Байтұрсыновтың ұлтым деп сокқан жүрегі, үлгі-өнегесі – қазіргі жана заманға өте керек. Ахан Қазақстанның әр түрлі облыстарынан мектептер ашып, ұстаздық жұмыспен айналысты, жарғақ құлағы жастыққа тимей, масаша ызылдап, туған халқын оқуға, өнер- білімге шақырды, өркениетті елдерден кейін қалып, көрінгенге жем болып жүргеніміз біліміміздің, өнеріміздің жеткіліксіздігінен, оқыса, ілгері кеткен елдер қатарына қосылуға талпынса, қазақ халқы да ешкімге есесін жібермейді, әңгіме талаптануда, намыстануда дейді. Ахмет Байтұрсыновтың әліпбиі мен оқу құралдарын оқып, сол ғылыми еңбектерінің арқасында қаншама адам сауатын ашты. Өзге оқыған мырзалар шен іздеп жүргенде, қорлыққа шыдап, құлдыққа көніп, ұйқы басқан қалың қазақтың ұлт намысын жыртып, ұлттық арын жоқтаған патша заманында жалғыз-ақ Ахмет еді. Қазақтың ол уақыттағы кейбір оқығандары уез, губерния соттарына күш салып, тілмәш болып, кейбірі арын сатып ұлықтық іздеп жүргенде, Ахмет қазақ ұлтына жанын аямай қызмет қылды... халықтың арын іздеп, өзінің ойға алған ісі үшін бір басын бәйгеге тікті. Сол мектепте ашуда ана тілінде оқыту үшін алдымен қазақша жазу таңбаларын, яғни алфавитін жасауға кірісті. Ол таңбаларды қай жазудан алса да қазақ тілінің дыбыстық жүйесіне икемдеп өзіне тән ұлттық графика етіп ұсынды. Міне, Ахмет Байтұрсынұлының қазақ тілін зерттеп, танып білуге қатысы осы тұстан басталады. Ахмет Байтұрсынұлына еңбектері арқылы Қазақстанда ұлттық білім беру жүйесінің негізін қалады. Ол жүйенің элементтері ұлттық жазу жүйесі, ұлттық негіздегі бағдарламалар оқу әдістемелік құралдар. Ахмет Байтұрсынұлы осы жүйенің барлық элементтерінде қазақтың тілін, ауыз әдебиетін, мәдениетін, тарихын, әдет – ғұрпын, салт – дәстүрлерін қазақ мектептерінде оқытып, оқушыларға ұлттық тәрбие беру мақсатында пайдалану жолдарын көрсетті. «Ахмет Байтұрсынұлы – ұлттық тарихымызда ешкіммен салыстыруға

болмайтын ерекше тұлға», – деп Әбіш Кекілбаев атап көрсеткендей, ғалымның артына қалдырған мұрасын расында да ешкіммен салыстыруға болмайды. «Жаңа жазу, Жаңа әліппе. Тұңғыш емле. Тұңғыш фонетика. Тұңғыш грамматика. Тұңғыш синтаксис. Тұңғыш терминалогия мен әдістеме, Тілашарлар. Тіл танытқыштар. Тіл жұмсарлар». сияқты құнды дүниелер.

Абай, Ыбырай, Шоқан салған ағартушылық, демократтық бағытты ілгері жалғастырушы, ірі ғалым, көсемсөз шебері, түркітанушы, дарынды ақын, аудармашы осы Ахмет Байтұрсынұлы. Осындай дарын иесіне биыл 150 жыл, ал «Қазақ» газетіне 110 жыл толып отыр. Ахмет есімі қазаққа қайтып оралғанда ғұлама ғалымның зор еңбегі бөгетті бұзған дариядай екпінмен келіп, ұлттық білім мен мәдениетімізді, саяси өмірімізді ғажап байлыққа кенелтті. Ол айтқан ақыл-көнес, қозғаған мәселелер, жазып кеткен сан алуан саликалы туындылары бүгінгі күн талабымен оп-онай үндесіп, бір арнаға тоғыса қалды. Ендеше, ел боламыз десек А.Байтұрсынұлы қалдырған рухани мұраны толық игеріп, ол шыққан ұлттық идея биігінен көрінуіміз керек. Ахмет Байтұрсынұлының қазақ балаларының ана тілінде сауат ашуына көп күш жұмсауының арқасында 1912 жылы Орынборда « Оқу құралы » басылып шығады. Бұл оқулық 1912-1925 жылдар аралығында 9 рет қайта басылса, оқулықтың жалғасы «Оқу құралы 2» кітабы 1913 жылы жарық көріп, 1924 жылға дейін 4 рет басылып шығады. Ал ғалымның «Тіл-құрал» атты үш кітаптан тұратын еңбегі қазақ мәдениетінің асқар шыңы болды. Қазіргі қазақ қауымы білім алып жатқан бұл оқулықтың фонетика бөлімі 1914 жылы, морфология бөлімі 1915 жылы, синтаксис бөлімі 1916 жылдары жарық көріп, 1928 жылға дейін бірнеше рет жарыққа шықты. А. Байтұрсынұлы журналист және педагог. Ол - қазақ тілі емлесінің реформаторы, грамматиканың және қазақ әдебиеті теориясының негізін салушы қазақ балаларының ана тілінде сауат ашып, білім алуына көп күш жұмсады.

-Ахмет Байтұрсынұлының -еңбегі жанған жанның бірі. Істеген ісінің жемісі-соңынан келе жатқан жастар. Оның арты Ахмет Мектебіне тізіліп, кіріп жатқан жас буын, жаңа өсіп келе жатқан қазақ әдебиеті Ах өзінің басшысы деп санайды. Ахан ашқан қазақ мектебі, Ахан түрлеген ана тілі, Ахан салған әдебиеттегі елшілдік ұраны-«Қырық мысал», «Маса», «Қазақ» газетінің 1916 жылдағы қан жылаған қазақ баласына істеген еңбегі, өнер-білім, саясат жолындағы қажымаған қайратын біз ұмытсақ та тарих ұмытпайды. Қорыта айтар болсақ, ардақты азамат, халқымыздың саяси әрі рухани көсемі -Ахмет Байтұрсыновтың елі үшін еткен еңбегі, саяси - әлеуметтік ой-арманы бүгінгі Егеменді Қазақстанда іс жүзінде жүзеге асып отыр. Ахмет Байтұрсынұлы- ұлттық тарихымызда ешкіммен салыстыруға болмайтын ерекше тұлға”. Ахмет Байтұрсынұлы абақтыға жабылып, атылғанымен, оның артына қалдырған асыл сөздері мен арман аркалаған ойлары ел жадында, халық жүрегінде мәңгі сақталады. Ұлттың ұлт болып қалуының мәңгілік мәселелері арқау болған нақылдары – қазақ топырағындағы рухани таным, саяси күрескерлік мектебінің тағылымы болуымен қастерлі. Еліміз тыныш, халқымыз аман болсын! Алаш ардақтысы, ұлт ұстазы атанған Ахмет Байтұрсынұлындай айбынды болайық. Ұлт ұстазы – Ахмет Байтұрсынұлының есімі қазақ халқының әдебиетінен түспейтініне сенемін.

“МЕКТЕП” республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал

Сертификат

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық “Мектеп”
журналына жұмысы жарияланғаны үшін Түркістан облысы,
Келес ауданы, №2 Ө. Жәнібеков атындағы мектеп-гимназиясы
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Нурила МАХАНБЕТОВА

берілді

“МЕКТЕП” журналының
бас редакторы

Ж.ТӨЛТЕБАЙ

Тіркеу №1123

Қазақстан Республикасы, 2022 жыл

“МЕКТЕП” республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық журнал

Диплом

I Дәрежелі

Республикалық ғылыми әдістемелік, педагогикалық
“Мектеп” журналында жұмысы жарық көріп, тәжірибе
бөліскеніңіз және атқарған елеулі еңбек пен білім саласына
қосқан үлесіңіз үшін Түркістан облысы, Келес ауданы,
№2 Ө. Жәнібеков атындағы мектеп-гимназиясы
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Нурила МАХАНБЕТОВА

марапатталады

“МЕКТЕП” журналының
бас редакторы:

Ж.ТӨЛТЕБАЙ

Қазақстан Республикасы, 2022 жыл

Тіркеу №1123

«ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ САЛТ-ДӘСТҮРІ - БЕСІККЕ САЛУ»

Әсем ШАГИРБАЕВА,
№2 Ө.Жәнібеков атындағы мектеп-гимназиясының 5-сынып оқушысы.
Жетекшісі: Нұрила Маханбетова.
Түркістан облысы, Келес ауданы.

Қазақтың ұлттық дәстүрінің бәрі-бесікке салу дәстүрі. Мен әжемнен қызығып дәптеріме түсіріп осы дәстүрді жаңғыртуға өз үлесімді қоссам деймін. Қазақ халқы «Бесіксіз үйде береке жоқ» деп өмірге келер сәбиді асыға күткен. Себебі бала – өмірдің гүлі, жалғасы. Жас нәрестенің өмірге келуі, отбасы мүшелеріне әкесі мен атасына, нағашы жұртына үлкен қуаныш әкелген, жас нәресте өмірге келгенде арнайы адам жіберіп сүйінші сұратқан.

Қазақ баласын ағаш бесікке салып баққан. Ағаш бесік көшпелі өмірге өте қолайлы. Бесікті қазақтың құрмет тұтуы соншалық, кейде атасы жатқан бесікке немерелері жатқан. Қазақтың туған жерді алтын бесікке теңеуі де бесікті ардақтаудан шыққан.

Бесік – нәрестені бөлеуге арналған ағаш төсек. Бесік көшпелі өмір кешкен қазақ халқы арасына ертеден тараған. Қазақ бесікті қарағай, қайыңнан, көбіне талдан иіп жасайды. Мұндай бесік жеңіл, ықшам әрі берік, көшіп-қонуға ыңғайлы болады. Бесік баланың тазалығына өте қолайлы, өйткені арнайы орнатылатын түбек пен шүмек бала дәретін жаймайды. Түбектің түбіне күл салып, жиі-жиі ауыстырып отырады. Шүмекті қойдың асық жілігінен жасайды, кейде айрықша аппақ болуы үшін сүтке қайнатып алады. Бесіктегі баланың аяғы, кеудесі қатты байланатындықтан, оның қан айналу жүйесіне керісінше әсер етеді. Сондықтан баланы бесіктен жиі босатып, қол-аяғын қозғап, арнайы жаттығулар жасайды.

Жас нәрестені бесікке бөлеу үшін төмендегідей жасау-жабдықтар қажет.

Ши. Бесік шабақтарының үстіне төселетін шиден тоқылған төсеніш. Түбек бекітілген тұсында ойығы болады.

Жөргек. Жұқа, талдырып басылған киіз төсеніш. Осыны кейде қаузау деп те атайды (қаузау киіз).

Құс төсек. Жөргектің үстіне төселетін арасына құс жүні салынып қабылған жұмсақ төсеніш. Оның да түбек түсетін тұсында ойығы болады.

Жастық. Бесіктің енімен сәйкес келетін, арасына құс жүні толтырылған кішкене жастық.

Көрпе. Жай матадан әзірленген көрпені жаздығүні, ал арасына мақта салып қабылған көрпені қыстығүні қолданады.

Кепіл. Нәрестенің жамбас тұсына, тізесіне кепіл ретінде арнайы тігілген бірнеше кішкене жастықшалар қойылады. Ол жастықшалар түбек орналасқан ойықтың төңірегіне төселеді.

Тартпа бау. Тартпа бауларды кейде таңғыш деп те атай береді, олар құр тәрізді биязы жіптен тоқылады. Немесе екі-үш қабат матаны сырып, бауларды ызып әзірлейді. Тартпаның біреуі бөленген, құдақталған нәрестенің көкірек тұсынан, екіншісі тізенің үстінен түседі. Тартпа баудың ұштары бесіктің екі жағындағы сабау ағаштарға тағылады.

Түбек. Түбек қыштан, көннен, күйдірілген саз балшықтан немесе мыс, жез қанылтырдан әзірленеді. Қыстығүні сыртына киіз, қайыс немесе былғарыдан тігілген қап кигізіп қояды. Түбектің түбіне сал күл сеуіп қолданады.

Шүмек. Шүмекті ағаштан да сүйектен де әзірлеуге болады. Шүмек баланың денесіне баптау үшін қырларын тегістеп жылтыратып, зәрді сорып алмауы үшін майға қайнатып алған соң пайдалана беруге болады.

Жабу. Бесіктің көлеміне сай, жұқа матадан тігілген, кестеленген арнаулы жабуы болады. Ол бесікке бөленген жас нәрестені маса-шыбыннан, желден, шаң-тозаңнан, күн көзінен, суықтан қорғайды.

Баланы бесікке елге беделді, жасы үлкен, көп балалы, ақ жаулықты әже салуы керек. Содан кейін тыштырма жасалынады. Тыштырма дегеніміз – ерекше ырым. Бесіктің ойығынан кәмпит, құрт және де т.б. тәттілер өткізіледі. Жиналған адамдар қолдарын бесіктің астына салады. Өткізілген тәтті олардың алақанына түседі. Бесіктің астына әрбір тәтті зат түскен кезде, бесікке салған адам басқаларға «тышты ма?», деп сұрақты қояды. Жиналған адамдар «тышты, тышты», деп айтады. Осылайша тыштырма ғұрпы, «тышты ма?» деген сөзден шықты.

Бесікке бөлеу рәсімін ауылдың қадірменді анасы іске асырған. Бесікке салушы бесіктің барлық жабдықтарын орын-орнына қойғаннан кейін, шашуға әкелген құрт, май, бауырсақты уыстап алып бесіктің түбек байлайтын тесігінен төмен өткізіп, бесік астынан қолын тосқандарға үлестіріледі. Бұл дәстүр тыштырма деп аталады. Тыштырма үйлестіріп болған соң барлық отырғандарды қамшымен арқаларынан ұрып шығады. Сонан соң бесікті отпен аластайды.

Алас, алас баладан алас.

Иесі келді, пәледен көш

Алас, алас баладан алас.

Көзі жаманның, көзінен алас,

Тілі жаманның тілінен алас.

Қырық қабырғасынан алас

Бесік – киелі мүлік. Бесікпен сенің ұрпағың, әулетің өседі. Біздің қазақта бесік әкелу деген салт бар. Сәбилі болып жатқан қызының нәрестесіне бесік әкелу – қыз төркінінің, жас ананың анасының яғни нағашы әжесінің парызы. Қазірдің өзінде бесік әкеліп жатқан, тіпті болмағанда баланың арнайы төсегі (манеж), арбасы, үстелі дегендей, балаға қажет жабдықты әкеліп жатқан аналар баршылық. Бұл – бір жағынан, құда-жекжат арасындағы үлкен сыйластық. «Бие құлындамаса, ат болады, ағайын-туыс алысып-беріспесе, жат болады» дегендей, бұл – екі жаққа дәнекер ғана.

Бесіктің жабдықтарын барынша әдемілеп жасаған. Түбегі мен шүмегінен басқа, қолтық жастық, тізе жастық дегені болады және олар ешқашан сүренсіз сұр түсті маталардан тігілмеген.

ДИПЛОМ

I дәрежелі

«Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында ұйымдастырылған республикалық «Жас зерттеуші» байқауында *“Қазақтың ұлттық салт-дәстүрі-бесікке салу”* тақырыбындағы ғылыми жұмысы үздік деп танылып, өзінің терең білімі мен ғылыми ізденісін жоғары дәрежеде көрсетіп, ал, ұстазы шәкіртінің ғылыми ізденісін арттыра білгені үшін Түркістан облысы, Келес ауданы №2 Ө.Жәнібеков атындағы мектеп-гимназиясының 5-сынып

оқушысы

Әсем Шагирбаева

жетекшісі

Нурила Маханбетова

МАРАПАТТАЛАДЫ

“Төраға:

Ж.ҚАСТАЙҰЛЫ

“Жас ғалым журналының
шығарушы редакторы:

Т.ҚАЙРАТҚЫЗЫ

2020-2021 оқу жылы

Тіркеу №234

Алғыс хат

№2 Ө.Жәнібеков атындағы мектеп-гимназиясында «Наурыз-ұлыстың ұлы күні» тақырыбында өткен қазақ тілі және әдебиеті пән бірлестігінің апталығында тиянақты еңбек, белсенділік танытқаны үшін қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі

Маханбетова Нурила

МАРАПАТТАЛАДЫ

Мектеп-гимназия директоры: Ф.Табылдиева

Қазақ тілі және әдебиеті

ӘБ жетекшісі: Т.Муратова

Абай ауылы

2021-2022 оқу жылы

